

היבטים בפינוי קשישים בשבת לבית-החולים

בכל מצב שבו ישנו חשש לסכנת נפשות, מותר לפנות חולה לבית החולים בשבת. מאחר שבדרך כלל ההחלטה על הזעקת אמבולנס ופינוי לבית החולים מתבצעת על ידי קרובי המשפחה או אחרים, שאינם בקיאים ברפואה, ואם ימתינו להתייעץ עם איש רפואה לפני הקריאה לעזרה רפואית, עלולה להחמיר הסכנה, ההלכה הגורפת היא שבכל מצב שבו נראה לסובביו של החולה שהוא התדרדר למצב של סכנה, למהר ולהזעיק עזרה רפואית תוך חילול השבת ואסור להם להמתין.

גם אם לבסוף יתברר שלא היה צורך דחוף בפינוי לבית החולים, אין חטא בידו של מי שהזעיק את העזרה אלא אדרבה, יש לו שכר טוב מאת השם. [אמנם אם ניכר על פי הסימנים או על פי הניסיון בטיפול באותו חולה שהמצב אינו בהול, ויתכן שעל ידי פנייה למורה הוראה יתברר שהמצב אינו בגדר פקוח נפש - יש לברר אם אכן מדובר בפקוח נפש].

חשוב לדעת, כי אצל אנשים זקנים או קשישים - יתכן שוני במשמעותם של תסמינים שונים, וגם תסמינים שהופעתם אצל אדם צעיר אינה מעוררת דאגה, הרי שהופעתם אצל זקן - עלולה להצביע על סכנה. כמו כן, במידה והזקן סובל ממחלות נלוות [לדוגמה: סוכרת, פצעי לחץ] - יתכנו תסמינים ייחודיים המחייבים פנייה לבירור או טיפול רפואי.

משום כך, על בני המשפחה וסביבתו הקרובה של הזקן מוטלת החובה לעקוב אחר מצבו הבריאותי של הזקן, ולהיות מודעים לתופעות או סימנים ספציפיים שהופעתם עלולה להצביע על חשש לסכנה. כאמור, בכל מקרה שכזה - יש לפנות מייד לבירור או טיפול רפואי ואף לחלל שבת לשם כך, וכל הזריז וממהר לחלל את השבת במקרה כזה - הרי זה משובח.

למרות זאת, כידוע, כאשר מחללים שבת לצורך פקוח נפש, יש למעט ככל האפשר בעשיית איסורים, ובלבד שהמצב אינו בהול ועשיית הדברים באופן זה לא תגרום חלילה לסכנה. לדוגמה: אם צריך לטלפן למונית או אמבולנס ואין הדבר בהול, אם יש נכרי בבית - עדיף לבקש ממנו לטלפן. אם אין נכרי - יחייג הישראל בשינוי, וכגון על ידי לחיצה על כפתורי הטלפון באמצעות קיסם או מפתח. גם בנסיעה לבית החולים יש למעט בעשיית איסורים, וישנן פעולות שונות שניתן לעשותן באופן הכרוך בפחות איסורים. [אמנם אם עשיית הפעולות באופן זה עלולה לעכב את הטיפול בחולה ולגרום חלילה לסכנה - יש לעשות את הפעולות הדרושות בדרך עשייתן הרגילה]. לדוגמה: בעת הגעה לבית החולים ברכב פרטי,

עדיף למצוא נכרי שיכבה את הרכב וינעל אותו. אם אין נכרי במקום או שהזמן בהול - יעשה זאת הישראל בשינוי.

לכתחילה יש לנסוע לבית החולים הקרוב ביותר כאשר אין הבדל ברמה הרפואית בין בתי החולים. אך אם בית החולים המרוחק טוב יותר מבחינה רפואית, או אם החולה מעוניין לנסוע לבית חולים מרוחק משום שדעתו סומכת יותר על הרופאים שם [גם אם הרופאים שם אינם מומחים יותר מאלו הנמצאים בבית החולים הקרוב] - מותר לנסוע לבית החולים המרוחק.

כאשר כבר הוזעקה העזרה הרפואית, והגיע אמבולנס עם צוות רפואי המוכן לפנות את הזקן לבית החולים, מתעוררת שאלת הליווי של הזקן יחד עם הצוות הרפואי אל בית החולים. ישנם מקרים בהם מותר לבן משפחה [או אדם אחר שהזקן נותן בו אמון] להתלוות לזקן בנסיעה לבית החולים.

שאלה נפוצה מגיעה לפתחנו מדי פעם מבתי אבות: קשיש שמתגורר בבית האבות חווה אירוע מסוים שמחמתו התעורר צורך של פיקוח נפש לפנותו לבית החולים. הקשיש התגורר לבדו בבית האבות, ועל פי הנהלים הצוות מזמין עבורו אמבולנס, ועליו ליידע איש קשר מבני המשפחה על כך שהקשיש פונה לבית החולים, בכדי שמי מבני המשפחה והקרובים יוכל לנסוע לבית החולים ולהיות לצדו. שאלתם היא האם מותר לחלל את השבת בכדי להתקשר לאחד מבני המשפחה [כמובן, כאשר סוכם מראש, שבית האבות אינו מתקשר לקרוביו של הקשיש בשבת וביום טוב אלא אם כן מדובר במצב חירום].

ואכן, בתנאים מסויימים ההלכה היא שמותר לחלל שבת כדי לקרוא לו לבוא וללוות את הזקן בנסיעה לבית החולים, או כדי שיבוא לשהות עם הזקן בבית החולים.

אך ההיתר האמור קיים במקרים ובתנאים הבאים:

א. אם נוכחות בן המשפחה עשויה לסייע או לשפר את הטיפול בזקן החולה. בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק מ' סעיף פ"ב) כתב שמותר לקרוב משפחה [או לכל אדם אחר שהחולה נותן בו אמון] להתלוות לחולה שיש בו סכנה בנסיעה לבית חולים, גם אם יש במכונית אדם שיכול להושיט עזרה לעת הצורך, וכן מותר לקרוב משפחה לנסוע בעצמו לבית החולים כדי להיות עם החולה, אם יש בזה צורך לרפואתו של החולה, לדוגמה: אם הוא יוכל למסור פרטים חשובים הנוגעים לטיפול בחולה. ובשו"ת שבט הלוי (חלק ח' סימן ס"ה) כתב לענין זקן שנשלח בשבת לבית החולים ללא ליווי, שמותר לחלל שבת באיסור תורה כדי ליידע על כך את משפחתו, כאשר הדבר נוגע לטיפול בחולה, וכגון אם בני המשפחה יביאו רופא מומחה שאולי יעזור

יותר להציל את חיי החולה, ובמיוחד כאשר מדובר בחולה זקן שיש רופאים הנוטים להתייחס מהר מהסיכוי להצילו. ובספר חוט שני (חלק ד' עמ' רמ"ב - רמ"ג) כתב שחולה שיש בו סכנה הנצרך לנסוע בשבת לבית החולים, מותר לחלל שבת כדי להודיע למשפחתו על מצבו וכדי שיבואו לשהות עמו, הואיל ויתכן שיצטרכו את עזרת בן המשפחה או את הכרעתו בענין הטיפול. ובנוסף, עצם נוכחות בני המשפחה עשויה להביא לכך שהחולה יקבל טיפול טוב יותר. ובספר נשמת אברהם (מהדו"ב, חלק א' עמ' רל"ו) כתב בשם הגר"י נויבירט זצ"ל שבמקרה של חולה שיש בו סכנה, מותר לבני המשפחה לחלל שבת כדי להגיע לבית החולים, משום שפשוט וברור שאינו דומה הטיפול בחולה שיש קרוב משפחה ליד מיטתו, לטיפול בחולה שאין לידו בן משפחה. ע"ע בספר ארחות שבת (פרק כ' סעיף כ"ח).

ב. אם הזקן שרוי בפחד מחמת מצבו, או שהוא דואג שהטיפול בו לא יבוצע כראוי, ונוכחות בן המשפחה עשויה להרגיע אותו ולהפיג את דאגתו [גם אם נוכחות בני המשפחה אין בה כל תועלת לעצם הטיפול בחולה].

ע"י בביאור הלכה (סימן רע"ח ד"ה לכבות) שבכל חולה שיש בו סכנה שייך הענין של "יתובי דעתא" [יישוב דעתו של החולה] ומותר לחלל שבת לצורך כך. ובדברי הפוסקים מבואר שנוכחות בן משפחה לצדו של החולה, יש בה משום יתובי דעתא: ע"י בקובץ אגרות חזון איש (חלק א' אגרת קמ"א), שו"ת אגרות משה (או"ח חלק א' סימן קל"ב), שמירת שבת כהלכתה (פרק מ' סעיף פ"ב, פרק ל"ב סעיף כ"ו), חוט שני (חלק ד' עמ' רמ"ד). ההיתר לחלל שבת במקרה זה הוא גם אם הזקן עצמו אינו מבקש זאת [שמירת שבת כהלכתה שם]. וע"י ארחות שבת פרק כ הערה ל"ב.

ג. אם הזקן אינו חושש בנוגע לטיפול הרפואי, אך הוא מעוניין שיקראו לבני משפחתו - אין לחלל שבת באיסור תורה כדי לקרוא לבני המשפחה, אך מותר לעבור על איסור דרבנן לשם כך, לדוגמה: לשלוח נכרי לקרוא להם, כמבואר בשמירת שבת כהלכתה (פרק ל"ב סעיף כ"ה ופרק ל"ח סעיף ג'), שו"ת שבט הלוי (שם). ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ל"ח הערה כ"א) כתב שלפי מה שכתב בשו"ת הר צבי (יו"ד סימן רצ"ג), מותר לישראל להצטרף לנכרי בנסיעה במכונית.

ד. וכן במקרה שהזקן עלול לפתח דיליריום, ונוכחות בני המשפחה לצדו מפחיתה את הסיכון לכך - שמענו מרבינו מרן הגר"א וייס שליט"א שבמצב זה מותר לשלוח נכרי לקרוא להם.

ה. אמנם אם לדעת הרופאים אי-מילוי רצונו של הזקן עלול להביא להדרדרות במצבו עד כדי סכנת חיים - מותר לחלל שבת גם על ידי ישראל כדי לקרוא ולהביא את בני המשפחה [והוא הדין אם הזקן אינו מבקש זאת אך לדעת הרופאים עצם השהות לבד במצבו יש בה חשש סכנה עבורו].

זקן שהגיע בשבת לבית החולים, ולאחר שנבדק החליט הצוות הרפואי שאין צורך לאשפז אותו, וכן זקן שהשתחרר בשבת מבית החולים - יש להבחין בזה בין כמה מצבים :

אם הזקן עדיין מוגדר כחולה [אף אם אין בו סכנה], ולא יוכל להשאר בבית החולים עד צאת השבת ולקבל שם את כל צרכיו, וביתו נמצא בתוך תחום שבת - מותר לו לנסוע בחזרה לביתו על ידי נכרי. ואפשר שהנכרי יקח עמו במכונית גם את חפציו של הזקן, כולל חפצי מוקצה. ומותר גם לבן המשפחה המלווה להצטרף לנסיעה, אם יש בזה צורך לזקן.

אם במצבו כעת, הזקן דינו כבריא - אסור להחזירו לבית גם לא על ידי נכרי. אמנם במקרה שאם לא יחזור לביתו, יאלץ לשהות בבית החולים שלשה ימים [וכגון אם ראש השנה חל ביום חמישי, והטיפול הסתיים באותו יום] ויש חשש שידבק במחלות המצויות בבתי החולים - מותר להחזירו לביתו על ידי נכרי.

זקן דמנטי ששוחרר מבית החולים בשבת או בחג ואינו יכול להשאר עד מוצאי שבת ולקבל את כל צרכיו ואין אפשרות להוליכו ברגל, מותר לומר לנכרי להחזירו לביתו ברכב, אם ביתו נמצא בתוך תחום שבת. אולם אם אין נכרי או שביתו מחוץ לתחום שבת, יעשה שאלת חכם אם במצבו החשש לטרוף הדעת מתיר שיחזירהו ישראל.